

УДК: 336:631.11/.16:338.43:658.14/.17

Бричка Б.Б., аспірант*[©], **Куницька-Іляш М.В.**, аспірант*
Львівський національний університет ветеринарної медицини
та біотехнологій імені С.З.Гжицького

ТЕОРЕТИЧНІ МОДЕЛІ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ ЦІН ТА ДОХОДІВ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ

За допомогою інструментарію кривих попиту та пропозицію проаналізовано різні політики державної підтримки цін та доходів в аграрному секторі.

Ключові слова: державна підтримка, аграрний сектор, сільськогосподарське підприємство.

Постановка проблеми. У довгостроковому періоді ціни на продукцію сільського господарства зростають нижчими темпами порівняно з цінами на інші товари та послуги. Це явище отримало в економічній літературі назву “довгострокової фермерської проблеми” [3, с.126-127, 2, с. 201-203]. Це по суті означає зниження цін сільськогосподарської продукції, адже жодна країна не може уникнути хронічного зростання цін другої половини ХХ століття.

Отже, за незмінної кількості проданої продукції, виручка сільськогосподарських підприємств зростає нижчими темпами порівняно з підприємствами інших галузей, що означає щораз нижчу фінансову стійкість аграрних підприємств у порівнянні з усіма іншими. Для уникнення цього, держава здійснює відповідну політику підтримання цін та доходів у секторі сільського господарства. Ця політика означає, що для досягнення незмінності відносних цін сільського господарства та інших галузей необхідно встановити ціни на аграрну продукцію, що перевищують рівноважні.

Аналіз останніх досліджень. Важлива увага дослідженню моделей підтримки цін та доходів в аграрному секторі приділяється у працях П. Саблука, Є. Панчищина, С. Реверчука, Р. Корінця та інших науковців.

Мета дослідження. Мета дослідження полягає у визначенні доцільних напрямів політики підтримання цін та доходів в аграрному секторі України, що передбачає чотири різні варіанти:

- політика підтримання цін;
- політика компенсації різниці у цінах;
- політика обмеження пропозиції;
- політика стимулювання попиту.

Виклад основного матеріалу. Проаналізуємо кожен варіант, використовуючи інструментарій кривих попиту та пропозиції.

1. Політика підтримання цін.

* Науковий керівник – д.е.н., професор Музика П.М.

© Бричка Б.Б., Куницька-Іляш М.В., 2012

Припустімо, що ринок певного продукту сільського господарства характеризується попитом D та пропозицією S . В точці перетину кривих встановлюється рівноважна ціна P^* та рівноважна кількість товару Q^* . Уряд хоче підтримати виробників даного продукту сільського господарства встановлюючи мінімальну ціну P_{\min} , що вища за рівноважну P^* (рис. 1).

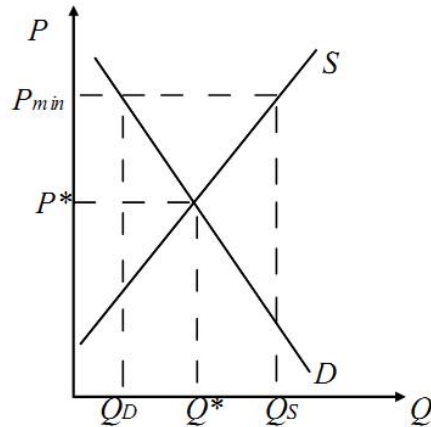

Рис. 1. Графічне зображення політики підтримки цін

За нової ціни P_{\min} , споживачі даного продукту скоротять його споживання з рівня Q^* до рівня Q_D . Натомість виробників продукту приваблюватиме нова вища ціна P_{\min} і вони розширюватимуть виробництво товару, яке досягне рівня Q_S . Отже, внаслідок встановлення урядом мінімальної ціни P_{\min} утвориться надлишок пропозиції товару у розмірі $Q_S - Q_D$. Суть політики підтримки цін полягає в тому, що споживачі купують кількість Q_D за ціною P_{\min} , а утворений надлишок викуповує держава за тією ж ціною.

Виробники даного сільськогосподарського товару однозначно виграють, адже їх виторг зросте з величини $TR_1 = P^*Q^*$, до величини $TR_2 = P_{\min}Q_S$. Споживачі втрачають, бо змушені купувати меншу кількість товару Q_D за

вищою ціною P_{\min} . До того ж держава несе великі витрати на придбання та зберігання надлишкової пропозиції у розмірі $Q_S - Q_D$ [2, с. 208-211].

Для уникнення недоліків політики підтримання цін застосовують інші політики, зокрема політику компенсації різниці у цінах.

2. Політика компенсації різниці у цінах.

Суть цієї політики, як і у попередньому випадку, зводиться до встановлення урядом мінімальної ціни, яка є вищою за рівноважну. При цьому, суттєвою відмінністю від попередньої політики є те, що всю вироблену виробниками продукцію купують споживачі за ціною попиту, а різницю між мінімальною ціною та ціною попиту компенсує держава [3, с.130-132].

Отже, маємо криву попиту на певний товар D та криву його пропозиції S . У точці перетину на ринку встановлюється рівновага з відповідними параметрами – рівноважною ціною P^* та рівноважною кількістю товару Q^* (рис. 2).

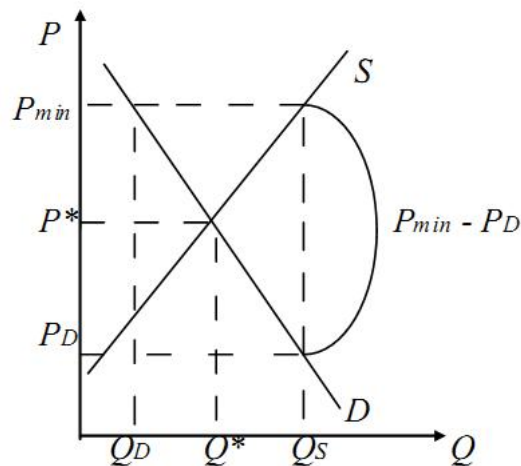

Рис. 2. Графічне зображення політики компенсації різниці у цінах

Для підтримки виробників уряд приймає рішення про встановлення мінімальної гарантованої ціни P_{\min} , що є вищою за рівноважну P^* .

За мінімальної ціни P_{\min} споживачі готові придбати лише Q_D , оскільки мінімальна ціна є надто високою для багатьох споживачів. Натомість виробників

приваблює висока мінімальна ціна і вони збільшуватимуть пропозицію товару до рівня Q_S . Таку велику кількість товару споживачі готові придбати за значно нижчою ціною P_D . Отже, споживачі купують кількість продукту Q_S за ціною P_D , а різницю між P_{\min} та P_D компенсує держава у вигляді дотацій.

Ця політика є ефективнішою за попередню, оскільки споживачі купують більше товару за нижчою ціною. При цьому держава не несе жодних витрат на зберігання товару внаслідок відсутності надлишків. Однак, ця політика передбачає значні дотації виробникам, що є доволі значним тиском на державний бюджет. Розмір дотацій становить $(P_{\min} - P_D)Q_S$.

3. Політика обмеження пропозиції [2, с. 208-211].

Ця політика передбачає укладання угоди між фермерами та урядом відносно вилучення з використання частини земель. Отже, фермери укладаючи дану угоду, погоджуються вилучити з обороту частину земель в обмін на компенсацію, у вигляді середньорічного доходу з використання 1 га землі. Розмір компенсації є найвищим у випадку висаджування лісу на вилучених з обороту землях. Подібна угода може укладатись у випадку переорієнтування продуцентів з виробництва одного продукту на виробництво іншого.

До урядового втручання параметри ринку характеризувались попитом D та пропозицією S_1 , в точці перетину яких досягалась рівновага з кількістю товару Q_1 та ціною P_1 (Рис. 3). Внаслідок втручання уряду по обмеженню посівних площ, крива пропозиції товару перемістилась у положення S_2 . На ринку встановилась нова рівноважна ціна P_2 та рівноважна кількість товару Q_2 . При відображенні кривої попиту пам'ятаємо, що попит на продукцію сільського господарства є нееластичним за ціною, тобто $E_d < 1$. Як відомо, за умов відносно нееластичного попиту між зміною ціни товару та зміною витрат існує

пряма залежність. Тобто підвищення ціни до рівня P_2 спричинило зростання загального виторгу виробника.

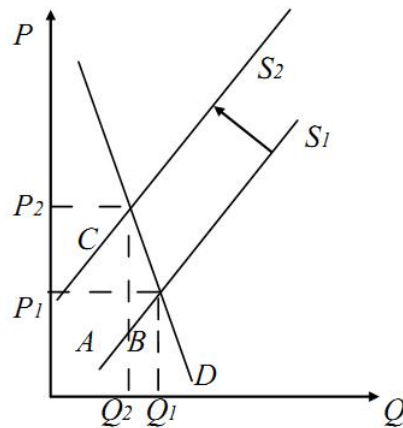

Рис. 3. Графічне зображення політики обмеження пропозиції

До державного втручання виторг виробника обчислювався як добуток ціни P_1 на відповідну кількість товару Q_1 . Цей виторг дорівнює сумі $TR_1 = A + B$. Після державного втручання та відповідного переміщення кривої пропозиції вліво, виторг виробника зріс ($TR_2 = A + C$).

Перевагою політики обмеження пропозиції є зростання ціни товару та виторгу виробника. При цьому ця політика не позбавлена й недоліків. Зокрема, не всі виробники погодяться на участь у подібній програмі, а ті що братимуть участь, скоріш за все вилучатимуть з обороту менш родючі землі, тому падіння пропозиції може бути недостатнім. Недоліком є і значний розмір компенсацій виробникам за невикористання земель. Подібних недоліків значною мірою позбавлена політика стимулювання попиту.

Прикладом застосування політики обмеження пропозиції може слугувати постанова Єврокомісії про виплату до 300 тис. євро кожному фермеру, який відмовиться від вирощування тютюну та перейде на інші культури.

4. Політика стимулювання попиту.

За цієї політики уряд намагається вплинути на ринкову рівновагу шляхом стимулювання попиту. Внаслідок цього крива попиту на товар переміститься вправо у положення D_2 , а параметри ринкової рівноваги зазнають змін: і рівноважна ціна, і рівноважна кількість товару зростуть.

Як бачимо з рисунку 4, внаслідок стимулювання попиту рівноважна ціна зростає з рівня P_1 до рівня P_2 , а кількість товару з Q_1 до Q_2 .

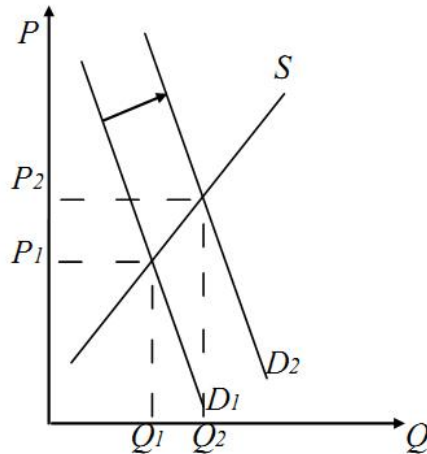

Рис. 6. Графічне зображення політики стимулювання попиту

При цьому традиційні методи стимулювання попиту шляхом використання інструментарію фіскальної та монетарної політик не є доцільними, оскільки попит зростає на усі товари, які купують споживачі. Пам'ятаємо також основний психологічний закон Кейнса: зі зростанням доходів люди зазвичай збільшують своє споживання, але повільніше ніж зростає їхній дохід [4, с. 107]. Сільськогосподарські продукти є товарами першої необхідності, тому коефіцієнт еластичності попиту за доходом на ці товари є меншим одиниці ($IncomeE_d < 1$). Отже, зростання доходів споживачів призводить до менш ніж пропорційного зростання витрат на сільськогосподарську продукцію. Окремі науковці, провівши дослідження вважають, що при зростанні доходів споживачів на 1% попит на сільськогосподарські продукти зростає на 0,25 – 0,5% [1, с. 82]. Тому зростання реальних доходів населення внаслідок високих темпів економічного зростання може бути не надійним джерелом зростання попиту на сільськогосподарську продукцію.

Уряди намагаються збільшити попит на певний сільськогосподарський продукт через відкриття нових сфер застосування цього продукту. Наприклад, існують технології, які використовують сільськогосподарську продукцію для виробництва енергії. Зокрема, за оцінками експертів до 2020 року 13% світової

продукції кормового зерна, 15% рослинної олії та 30% тростинного цукру буде використовуватись для виробництва біопалива. Зростання цін на нафту тільки стимулюють ріст виробництва біопалива та його попит [6].

Висновки. Необхідність державної підтримки є очевидною, в контексті впливу фінансово-економічної кризи та необхідності ліквідації її наслідків. Державна підтримка цін та доходів в аграрному секторі покликана забезпечити мінімальний рівень цін на сільськогосподарську продукцію та, відповідно, мінімальний рівень доходів фермерів.

Література

1. Андрійчук В.Г. Сучасна аграрна політика: проблемні аспекти / В.Г. Андрійчук, М.В. Зубець, В.В. Юрчишин. – К.: Аграрна наука, 2005. - 140 с.
2. Крупка М.І., Островерх П.І., Реверчук С.К. Основи економічної теорії. – К.: Атіка, 2001. – 344 с.
3. Майовець Є.Й. Теорія аграрних відносин: Навчальний посібник. – Київ: Центр навчальної літератури, 2005. – 276 с.
4. Панчишин С.М. Макроекономічний аналіз товарної форми виробництва. Монографія. – Львів: Видавничий центр Львівського національного університету імені Івана Франка, 2004. – 452 с.
5. Янків М.Д., Майовець Є.Й., Реверчук С.К. Попит, пропозиція та ціна на ринку сільськогосподарської продукції. – Львів: Діалог, 1998. – 128 с.
6. OECD-FAO Agricultural Outlook 2011. Summary in Russian [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.agri-outlook.org/dataoecd/10/51/48190549.pdf

Summary

Brychka B.B., Kunytska M.V.

*Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies
named after S.Z. Gzhytskyj*

THEORETICAL MODELS OF STATE SUPPORT OF PRICES AND INCOMES IN AGRICULTURAL SECTOR

The different politics of state support of prices and incomes in agricultural sector are analyzed by using the tools of demand and supply curves.

Key words. *State support, agricultural sector, agricultural enterprise.*

Рецензент – к.е.н., доцент Поперечний С.І.